

KOSSUTH-BANKÓK | 170 ÉV | PÉNZÜGYI SZABADSÁGHARC

Nyomták a magukét

Az önálló államisághoz Kossuth Lajos létkérdésnek tartotta pénzügyekben is a függetlenséget. A bécsi udvar mindent bevetett ennek megakadályozására, ám 170 éve, ha rövid időre is, de megjelent az első magyar papírpénz, a Kossuth-bankó.

HORVÁTH SZABOLCS / A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM TÖRTÉNETI FÉNYKÉPTÁRA GYŰJTEMÉNYÉBŐL

Néhány nappal a forradalom részegítő győzelme után, 1848. március 19-én kudarcba fulladt az év első, József-napi országos vására Pesten. A 160 ezres fővárosba vidékről is özönlött a nép, ám adásvétel alig történt. A hitelezők a politikai bizonytalanság közepette távol maradtak, és emiatt a nagybani kereskedők is elhalasztották beszerzéseiket. A köznép sem vásárolt, mert a kereskedők aprópénz hiányában nem tudtak, illetve nem akartak visszaadni. A megelőző hónapokban ugyanis az európai forradalmak és a kibontakozó pénzügyi válság felidéztek a papírpénz elérték-

lenedésével járó korábbi inflációt, ezért elkezdtek beváltani a bankjegyeket értékálló ezüst aprópénzre, amitől aztán nem voltak hajlandók megválni.

A márciusi ifjak már a 12 pontban követelték az önálló magyar nemzeti bank felállítását, mégpedig Kossuth javaslatára, aki a magyar pénzügyi függetlenség megerősítésében gondolkodott. Elképzelésében a jegybank felpezsdítette volna a hazai hitelezést, aminek fontosságát Széchenyi a Hitelben már 1830-ban megfogalmazta. Gróf Batthyány Lajos a március 23-án kihirdetett kormányában a jogász végzettségű, újságíró Kossuth-

Kossuth Lajos és a vöröshasú. Egyet akart

ra osztotta a pénzügyminiszteri posztot. Rá hárult a feladat, hogy az uralkodó elé terjesztendő áprilisi törvényekbe bekerüljenek az önálló pénzpolitikára vonatkozó rendelkezések. Ez azonban elmaradt, aminek később végzetes hatása lett. A magyarok tarthattak attól, hogy az osztrákok befeszülnek ebben az ügyben, és nem akartak időt veszíteni az esetleg elhúzódó tárgyalásokkal.

A királyi szentesítéssel legitimált kormány tagjaként Kossuth felmérte, hogy az államkincstárban örökölt 506 ezer forint semmire sem elég. A teljes nemzetgazdaságért és a költségvetésért felelős pénzügyi szuperminisztériumot akart létrehozni, amely a mai nemzeti bank, a kincstár, és az adóhivatal intézményeit is magába foglalta volna. Elsőként viszont új magyar bankjegyeket tervezett bevezetni, amelyek fedezetét kincstárjegyek kibocsátásából kívánta előteremteni. Ezzel került először konfliktusba a bécsi kormánnyal, amely ragaszkodott ahhoz, hogy csak az Osztrák Nemzeti Bank adhat ki bankjegyet. Kossuth azzal érvelt, hogy az udvar nem küld elég aprópénzt, ezért kisebb címletű – egy- és kétforintos – bankjegyeket hoz forgalomba, amelyek addig nem léteztek. Elképzeléseit válasz nélkül hagyták Bécsben, ahol időközben az osztrák jegybank is felismerte, hogy szükség lenne az egy- és kétforintos bankjegyre, ezért lóhalálában megtervezték, legyártották, és május 25-én forgalomba is hozták azokat – a magyarok tájékoztatása nélkül.

A lépéssel Kossuth érvelését az önálló nemzeti fizetőeszköz létrehozására is porrá zúzták, ám a folyamat már elindult. Kossuth marketingkampányba kezdett, lelkesítő beszédeket mondott. A szakmai részleteket az államtitkárrá kinevezett kiváló szakember, Duschek Ferenc dolgozta ki. Május végétől 50, 100 és 500 forintos névértékű, 5 százalékkal kamatozó kincstárjegyeket hoztak forgalomba, amelyeket ezüstért, aranyért vagy osztrák bankjegyéért lehetett lejegyezni. A lakosság számára ismeretlen konstrukció népszerűsítésére Kossuth kiáltványt tett közzé, ám hiába: a remélt 5 millió helyett mindössze 1,1 millió; más

Pénzkavalkád

1848-ig önálló magyar pénzkibocsátás nem létezett. Az idő tájt négyféle pénzt használtak. A Mária Terézia óta hivatalos úgynevezett konvencióforint-rendszer alapját az ezüstofforint és az annak kétszeresét érő tallér jelentette. Aprópénzek a – szintén ezüst – 3, 5, 10 és 20 krajcárosok voltak; 60 krajcár tett ki egy forintot. Az évszázadok óta vert dukát aranypénzek pedig a nemzetközi kereskedelemben játszottak szerepet. Az ezüst- és aranyérmékből 1830-tól kezdve magyar változatokat is vertek „madonnás” címerrel, latin körirattal. Ezüstre váltható papírpénz-

ként – kizárólagosan az egész birodalomban – az 1816-ban alapított Osztrák Nemzeti Bank bankjegyei voltak forgalomban, 5, 10, 50, 100 és 1000 forintos címletekben.

Hogy mennyit értek? A napszám évente és évszakonként is változott, de átlag 30 krajcárnak már örültek a férfiak. Egy tanult városi hivatalnok vagy pedagógus évi 300–400 forintot, a tehetősebb vezetők 700–1000 forintot is megkerestek. 1848-ban még forgalomban voltak az 1811–1816 között kibocsátott inflációs bankjegyek és rézpénzek is, ezeket hívták váltóforintnak és váltókrajcárnak. Kevesebbet értek, de árfolyamuk szerint egy ezüstofforintért stabilan két és fél váltóforintot adtak.

források szerint csak 700 ezer forint jött össze az év végéig. A Landerer és Heckenast nyomda szép kivitelezésű értékpapírjait fizetőeszközként is használták: a kereskedők elfogadták, és az állam a nagyobb megrendeléseikért jórészt ezekkel fizetett.

Magyar jegybank hiányában

Kossuth az egyetlen hazai bankkal, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal tárgyalta le, hogy ötmillió forint értékű nemesfém fedezet mellett legfeljebb 12,5 millió forint értékben egy- és kétforintos bankjegyeket nyomtat. Ebből ötmilliót az ipar és a kereskedelem fellendítésére, hitelezésre akart fordítani kedvező, 3 százalékos kamat mellett. A bécsi kormány június 16-án közölte, hogy ugyanakkora összegű kölcsönt ad új bécsi egy- és kétforintosokban, ha a magyarok elállnak a saját bankjegykibocsátástól. Kossuth nem fogadta el az ajánlatot, és másnap véglegesítette a szerződést, amelyet a pénztánczét részéről Havas József alelnök írt alá.

Havas később áruló lett, és kiszolgált Windischgrätzet. Viszonya Kossuthal máig tisztázatlan. Annyi bizonyos, hogy a július 2-ai közgyűlésen Valero Antal volt helymegyárost, addigi igazgatót nevezték ki bankkormányzónak – Kossuth talán már akkor látta, hogy Havas túlságosan kompromisszumkész az osztrákokkal. Pedig a kölcsön szorosabb együttműködésre is lehetőséget adhatott volna. Az osztrák pénzügyminiszter, Kraus báró ugyanis olyan közös pénzügyi rendszer létrehozását látta ideálisnak, mint amilyen a kiegyezés után megvalósult.

Az adok-kapok folytatódott: az osztrákok július 7-én megtiltották a még ki sem bocsátott magyar

bankjegyek beváltását közpénztárakban. A magyar fizetőeszköz a vártnál lassabban készült, a pénzhiány pedig megbénította a kormány cselekvőképességét. Batthyányék a reménytelennek ítélt helyzetben a korábbinál nagyobb, 25–30 millió forintos kölcsön feltételeiről puhatolóztak az osztrákoknál, de hangsúlyozva, hogy a magyar fizetőeszköztől nem mondanak le. Érdemi válasz nem érkezett, majd Bécs a bankjegyek 6–8 százalékos leértékelésével próbált ezüsthöz jutni, hogy a papírpénzt stabilizálják, a nemesfém fedezetet növeljék. Az akció bejött, a birodalom minden részéből, köztük Magyarországról is csak úgy áramlott az ezüst. Noha az intézkedés a pénzügyi stabilitást segítette, Kossuth valutarentésnek nevezte a lépést, augusztus 10-én korlátozta az ezüstkivitelt, és megtiltotta az osztrák egy- és kétforintos beváltását közpénztárakban.

Kossuth már július végén – végzettségben – az ország négy leggazdagabb arisztokratájához fordult kétfélmillió forint hitelért. Ferdinánd szász–coburg–gothai herceghez, Pallavicini Alfonz márkizhoz, Sina György és Dietrich József bárókhöz írt személyesen levelet,

Kossuth elképzelésében a jegybank felpezsdítette volna a hazai hitelezést

Az egyforintos bankjegy. Nem forgott sokáig

hogy fejenként félmillió forint hitelt adjanak. Egyedül Ferdinánd ajánlott fel 130 ezer forint kamat nélküli kölcsönt.

A rózsaszín nyomatáról csak „vöröshasúnak” hívták kétforintos, az első magyar bankjegy augusztusra készült el. Az első 60 ezer darab, keltezés nélküli, a pénzügyminiszter aláírásával ellátott Kossuth-bankó fedezetül félmillió ezüstofforintot helyezett el a magyar állam a PMKB-ban, majd augusztus 14-én megkezdték a bankjegyek forgalomba hozatalát. Az első hetekben az új pénz bizalmatlanságot keltett, fizetéskor el sem fogadták, így végül a belügyminiszter elírta a kötelező használatot. Az 1848 végéig nyomott bankjegyekből 3,77 millió forintnyi került forgalomba. A hazai történészek közül sokak szerint a kétforintos megjelenése volt az első igazi szakítás az osztrák udvarral.

A bankjegykibocsátás csak az első pofon volt Bécsnek. Kossuth augusztus 26-án beterjesztette a magyar képviselőháznak azt a 91 millió forintos deficitet tartalmazó költségvetést, ami 1849 végéig finanszírozta volna az állam működését. Az alsóházban a honatyák ebből 61 millió forintos hitelt szavaztak meg, benne 42 millió forintot egy 200 ezer fős nemzeti haderő felállítására, amit néhány nappal később a felsőház is elfogadott.

A törvényesség betartása érdekében Batthyány és Deák augusztus 28-án Bécsbe indult, hogy az uralkodó áldását megszerezze, de késve érkeztek. Három nappal később az osztrák kormány már aláírta az uralkodóval azt az ultimátumot, amelyben visszavonták az önálló magyar had- és pénzügyminisztériumok jogkörét, egyoldalúan felrúgva az áprilisi törvényeket, és titokban utasították Jellasicsot Magyarország lerohanására.

Széchenyi idegösszeomlást kapott, a Batthyány-kormány pedig szeptember 10-én lemondott. A fegyveres konfliktus ezzel elkerülhetetlenné vált, és néhány napon belül megkezdődött a szabadságharc. Ennek finanszírozását azonban már más típusú Kossuth-bankokkal, fedezetlen államjegyekkel biztosították. ■ DANYI PÁL